

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՆՈՒՄ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՐԱՐԻՏՈՒՄ

ԶՄԻՒՆՈՒՄ ՈՒՐԲԱԹ 16 ՅՈՒՆԻՎԱՐԻ 1853

ԹԻՒ 433

ԶՄԻՒՆՈՒՄ, 16 ՅՈՒՆԻՎԱՐԻ

Ի յայդ րոյտ նախընթաց Զեյթն մէջ բարեկեց
հասարակութիւնը ուշադրութեամբ կարգացնելու
շուշտ զբաղանքները, զոր Լատինացոյց առաքել-
ական փոխանորդ Վինչենցո Վորրէսի պատրիարք
քը (Կոստանդնուպոլսոյ) բնած է յամին 1820 ընդ-
դէմ եօթը հոսմեադաւան հայ վարդապետաց,
որ վերստին դարձած էին ինչոց իրենց հայրենի
ուղղութեամբ առաքելական սուրբ եկեղեցւոյն:
Եւ անիւրաւ բանադրանաց դէմ նոյն միջոցին
հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակած է
վերապատուելի Վ. թովմաս Սաքսեան Կոստանդնու-
թիւնի Վիսթարեան ուխտին, որ յիշ-
եալ եօթը բանադրեալ վարդապետներն մէկն
էր: Եւ յայտարարութեամբ, ինչպէս ընթեր-
ցող պիտի տեսնէ, կատարելագոյն և իրաւամբ
կրդ առաջարկութիւն և կանաքագործ բանադրանք
ընող առաքելական փոխանորդը:

Զեյթն մէկ թուով մի անգամ, որ ունէր այս օրինակա-
վէրնագիր:

«Մենք Վինչենցոյ Կոստանդնուպոլսոյ Առաքելական և առա-
քելական սուրբ Գրական արքեպիսկոպոս Սարգիս և ի պատրիարք
քը թեան Կոստանդնուպոլսոյ առաքելական փոխանորդը»:

Ար իրեւ թէ կը գրէր ուղղափառ հայկազուն
եկեղեցականաց և ժողովուրդը: Եւ գիրք կար-
գացի վէ շատ դարձուցայ, թէ ինչպէս ասանկ
մէկ մեծ ու արհիպատիւ լատին եպիսկոպոս մի
ու առաքելական փոխանորդ մը կարող ըլլայ ա-
սանկ մէկ աղայամուտ թեան աստուծոյ միտմանայ,
և զինքը ծաղր ընելու արժանի գործք մը գործէ,
ետեւ առջև չմտնալով, ու եկեղեցական զարգի
կանոնի բոլորովին անձանթ ըլլայ, ու մէկ հայ
ազգի մը մէջ ծաղր ու ծանակ ըլլայ, և խնայանոց
առջև բոլորովին իրեն յարգը ու պատիւը կոր-
սնցնէ և ամենին տգէտ երևնալ յանձն առ-
նու, և հակառակսիրութեան հոգի մը բանե-
ցնէ արտաքոյ իրեն պաշտօնին և վիճակին: Ինչու-
որ իրեն պաշտօնը և վիճակը եկեղեցական առ-
տիճան եպիսկոպոսութեան և առաջնորդութե-
ն, ինչպէս կրնայ ըլլալ, որ իրեն պաշտօնը չարա-
չար գործէ, և իրեն առաջնորդական վիճակին
մէջ չարաչար սխալ ու գայթակղութեան առիթ

ըլլայ չմանալով ըստ իր չղիւնալով իրեն գը-
խաւոր պարտքը սոնոր Պօղոս Սարգիս իր ա-
շակերտին Տիմոթէոսի կրկնէ: «Չի թիցուէ զարա-
խօսութիւն մի ընդ ունիցիս, բայց եթէ երկու
կամ երեք վիսյուք»:

Եւ այդ գուցէ այս վիսյուքեան դէմ ըսվի թէ
նախընտրելու կամ երեք, ահա այս կանոնը գուր-
չեն ելեր, կը վիսյուք թէ գէշ և աղտոտ գործքեր
ըրին տէրի Վինչենցոյ հարց միտմանքով: Վա-
սն զի այսպիսի բազմաթիւ ժողովուրդեան արք և կա-
նայք, խաղաղ կը տանին կոր իրենց, բահանայք
ալ աննոցմէ ըսելով, եպիսկոպոսին խաղաղ կու-
տան ու կը վիսյուք կոր: շահատ աղբնտան շա-
հատ մը՝ այլապէս ինչու մէջքէ մէջին մէջ ընդու-
նելի չէ, ուր մնաց որ ուղղափառ բրտտունից
կարգի կանոնի մէջ, և այն հոսմեալան անուշով
պարծոններու: Եւ այդ առ ալ չէ՝ եպիսկոպոսը
այլէ գիտէ, ժողովուրդը պահուած քահանայից
մէջ գրգռել է ու խռովել է: Եւ թէ ժողովուրդը
քահանայները, այլ՝ քահանայները զժողովուրդը
կախին կոր, ու առանց խղճմանքի բարին չար
և չարին բարի կրնեն կոր ստուգելով, իրենց
իղծը չարաչար ի գործ գնելով, ինչպէս փորձիւ
ալ եպիսկոպոսը այսչափ տարիներ պիտի հասկցաւ,
ու հինգ հարիւրի չափ աշխարհականաց մէջ լա-
թանաւ աղային տունը եղեալ ժողովքին մէջ,
առ քահանայներուն երեսին գէշ վիսյուք բու-
րով, թէ աս քահանայները տաննալորս անգամ է
խաբեցին զիս, և զիս խաղաղակ ըրին ժողովուրդ-
եան առջին, ու աս ալ տաննալորս անգամ է որ
իրենց ստուգելով իրենց ժողովուրդը, ես
ասոնք չեմ՝ ձանձնար, իսկ հիմա ինչ զարմանք
որ, այսպէս շուտով մոռցաւ իր ըսածը, ու ա-
նոց սուտ վիսյուք թեան բոլորովին աւտաց, ու
ասանկ անարժան իր մեծութեանը՝ անարգանաց
թուղթ գրեց ու ժողովուրդեան մէջ տարածեց,
որ մէկմէկ անցնին: Եւ դեռ որո՞ւ հաճելի ըլ-
լամ տէրի, (Եւտուծոյ) թէ մարդոյ յայտ է, թէ
այս գործքով (Եւտուծոյ) անկարելի է հաճոյ
ըլլալ, որովհետեւ աս հոգին չէ՝ Գրիգորի, այլ
երկրաւոր, շնչաւոր և գիւղական է, հոգի է գրգռ-
եալ ի կրկն, ու միտքեւալ նախանձու, որ
չկրնալով ուղիղ գաղափարան ընել, յամենայն

հոգնց կը շարժի: Իսկ աս անկարելի բան կեր-
պայ, թէ աս թուղթը եպիսկոպոսին գործքը ըլ-
լայ, ու թէ իմ ծանցած եպիսկոպոսին ինչ աշխ-
արք չկրնար ընել, իրեն բարեպաշտութեան դէմ՝
յաւիտենական աղտ մը շահանքը թէ յանձն
առնուլ, ու գրգռ տակ ինչպէս որ յետ ժամանա-
կաց իր անունը չարաչար ատելութեան կիրքով
շարժելոց, ու ազգին բարեքը չուղղաց ու ազգը
աւրոյններուն կարգը դատաւորով: Վասնզի ան-
ձին շահանքի մարդը՝ միայն իրեն բարեքը կը
մոտած է, ետեւ առջև չնայիր, անոր համար միշտ
կրտալի ու ետեւէ եկողներէն կանաքովի, ու
գործ մէջ նախատանքով կը յիշվի: Իսկ այն մար-
դը որ հասարակաց բարեքը իրեն անձին շահա-
կանքով թեան վեր կը գնէ, կը հոգնի, կը նկնի ու
կաշխատի ու խելքով շարժելով Ֆրանսիոյ խաղաղ
ընէր, իբրեւ գիտուն նաւագետ մը որ աղէկ կա-
ռավորելով նաւը՝ տալաններէն կը պահէ, տու-
ղանները նաւին ներքեւ կանուտ, ու հոսման բռ-
նութեանը դէմ զըթ չերթար ու ծովուն մէջ
բարերուն ժողովուրդին ու վտանգաւոր կէջիմե-
րուն աղէկ տեղեկութիւն ունենալով նաւը այն-
պէս կ'ուղղէ, որ անվնաս նաւահանգիստը հասցը-
նէ: Իրաւ որ զինքն ալ կը փրկէ, բայց և այնչափ
ձամբորդներուն ու կէմիճիներուն ալ փրկութեան
պատճառ կը ըլլայ:

Աստի՛ թէ որ աս թուղթը եպիսկոպոսին ըլլա-
լու ըլլարնէ, աս խոհեմ ու անձին շահ չմտնող
առաջնորդ տէրի համար չէր ունենար, այլ ը-
սել էր թէ՛ կէլիչ կիւղէլ բան մըն է կրնէ,
խօսք մըն է կրնէ, խռովութիւն մըն է կը հանէ,
բրիտանեայ ազգ մը մէկմէկ կը ծագէ, ես ան է
որ կը խաղաղի, ու իրեն իրաւունքին տակէն
դուրս չհանէր, ես ան է որ բոլորովին ձառքէ
կը հանէ, ու այսպիսի փոխթիւքայով իրեն աղէկ
ընէն նէ՝ ուրիշ ազգի մը գէշ կրնէ ես: Եւ այդ ես
եպիսկոպոսի մը վրայ այսպէս դատաստան չեմ
կրնար ընել ու այսպիսի անարգական թուղթ մը
անոր յարգելի անձին ընծայել, ասանկ գահա-
վիճական դատաստան չեմ կրնար ընել, վասնզի
նախատելով, զբարտեքով, ամբաստանելով, չարա-
չար դատելով, անուն կոտորելով, շատ զիւրիս բան
է, բայց հաստատելով խիստ գեղարար է: Եւ

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԱՄՈՒՆՈՒՄ

Տարւոյս վերջի գիշերուան խորհրդածութիւն մը:

ԸՆԿԵՐՈՒՄԻ ՅԻՄՆԱՆ

Երեկոյն երբ բնակարանս կը վերադառնայի,
կը մտածելի ձամբան թէ նիւթական, ուսումնա-
կան և բարոյական ինչ շահ ըրի այս տարի և
հաշտ ինչու գտնուելու ինձ բարեկամ չէր ելելով,
մանաւանդ վերջի երկու մասանց մէջ, սիրտս կու-
րած գուռը զարկի: Սոնդ ունիս աս ջին՝ բախը
երկու անմեղ տղայք իրարու հետ կը խօսեն:
Սեմաքայնը կ'ըսէր: Վերջի վերջը կաշառ է,
վարդապետ լիայ, վարդապետ միջէ պապիկը պիտի պայ, եւ
քը աղաք: ու փառքագոյն՝ որուն լեզու ինչ ջիւղ նոր
ըլլածուած էր, ձեռքը նարինջ մը բռնած կը պա-
տախանէր: Եւ պապս, ձի՛ձի՛ մամա, պապա՛՛՛ կա-
կաք: . . . ու ետքը իրար քը համբուրէին:

Եւնոց անմեղ խօսակցութեան քանի մը վայր-
կեան զգոնութիւն ետքը սանդուխտ վեր ելելով
կը լսէ ինքն իրեն, այն, երբեմն ես ալ տղայ է-
ի. ան ատենը տարին երկու միջոց մը կը թուէր
ու նոր տարւոյն օրը մեծ ուրախութեան օր էր:
Հիմա այնպէս չէ: Եւ թէ հիմա տարին ասանկ
կարճ կը թուի, ինչ պիտի ըլլայ երբ հասնիս
առնում: ալ գեղ պիտի ապրիմ, պիտի ծերա-

նամ արդեօք, զայն (Եւտուծոյ) գիտէ. բայց ես
ստոյգ գիտեմ որ պիտի մեռնիմ: Երբ, ուր,
փայլ չէ. . . բայց ինչու մենք չափահաս մար-
դիկ չեմք կրնար այս անմեղ աղայոց պէս անկեղծ
և պարզ սրտի իրար սիրել: պատճառը մոտած մը:

Եւ թէ մարդ ընկերական է, ինչպէս պղտիկուց
ի վեր լիւր, կարգապէս ու փորձով ալ հասկը-
ցեր եմ, պարտք է իրեն ընկերասէր ըլլալ, բայց
միթէ ընկերասէր ըլլալու համար հարկ է ամէն
մարդ սիրել: Սիր կեանքը ի ծնողաց եմք ըն-
դունէր, ուստի պէտք է զանոնք սիրեմք ու յար-
գեմք: Բայց ասով մարդ յատկապէս ծնողասէր
կ'ըլլայ և ոչ ընկերասէր: Եւ տեսակ սիրոյ ըզ-
գացումը առաւել կամ հոգաւորապէս ձանձու, ան-
բանք ևս ունին իրենց բնական յատկութեամբ:
Սիր հաւատքը, լեզունքս ու կրթութիւններս
ազգայիններէն եմք ժառանգեր, ուստի պէտք է
զանոնք սիրենք: այն, բայց ասով ալ մարդ բա-
ցարձակապէս ազգասէր կ'ըլլայ և ոչ ընկերա-
սէր: Ուրեմն ընկերասէր ըլլալու համար ես
պէտք է ամէն մարդ սիրեմ: Ինչու:

Վասնի որ ես չկայի, մարդոց մէկ մասը իրենց
ճարտարութեամբ կամ նիւթական աշխատու-
թեամբ իմ պիտոյքս հոգալիս էին, զորոքինակ
ոստայնանքը՝ կուտ, փայտակոտորը՝ էրէլք փայտ,

հիւան ու որմաղիրը՝ տուն, երկրագործը՝ ցորեան
ու բանջար, փաճառականը՝ հեռաւոր երկիրնե-
րու ամէն տեսակ ապրանք, և այն: Իսկ քաղա-
քի իշխանը օրէնքներ հաստատել էր չարաչործաց
դէմ իմ հանգստութեան համար, ու զինուորը
կը հսկէր այդ օրէնքները պահել տալու: ամե-
նայն ինչ պատրաստ էր երբ ես առջև անգամ ա-
րեւոյն լցար տեսայ: Եւ ալ ազգէ ու կրօն-
քէ, և ըստ մեծի մասին ինձ անձանթ ձանձնաց
բարեքը վայելեցի ու կը վայելեմ: Եւրեմն անոնք
ինձի մէկմէկ կերպ բարեք ընելով կամ ընելու յար-
մար ըլլալով՝ իմ ընկերներս են: Եւ երբ անոնք
գիտութիւնը բարոյական պարտք մի է. բայց մի-
թէ ես այս պարտքս կատարեմ կ'ըլլամ եթէ մի-
այն խօսքով յայտնեմ, բանի որ ընկերութիւնը
գործով ինձի բարեքար է, ոչ. այլ ինչպէս ըն-
կերութիւնը ինձի օգնեց, ես ալ պէտք է կեր-
պիւ մը մարդկութեան օգտակար ըլլամ: Ուստի
ինչպէս ես, ասանկ ալ որ և ինչ ատիճանի պա-
տուաւոր կամ նաւատու հաւանքաւոր անձինք համա-
հաղորդ գործով ընկերական բարեքաց՝ բնական հա-
ւատարմութիւն ունին իրենց մէջ ի ծնէ, և նոյն հա-
ւատարմութիւնը պիտի ունենան յետ մահու:

Ստոյգ է ուրեմն որ կրկն և միւլութեանց և այս
կարճատեւ կենցաղայն մէջ մեր քաջամ ամենայն

պա ինչպիսիք ըլլայ աս անխոհեմ ծագող արժանի թուլթուր , յանուն Վինչենտինի Քոնստանտին առաքելական փոխանորդի , կամառն ըսելու թէ այսպիսի բաները աս բանի մը տարի է , որ սլաղի բահանայնէրը իրենց մէկ գլխաւոր արհեստ մը ստացան , սովորութիւն ըրին , սուտ ու փուտ խօսքով և թղթերով ժողովուրդը գայթակղեցուցանել և մէկզմէկ ձգել , ինչպէս երբեմն ալ իր դա կարողնալը , որ Վինչենտինի վանքին տը պարանը գոցելու համար , Հռոմայէն վանքը գրեց՝ թէ չէ միայն սուրբ ժողովը կարգիլէ , այլ և սուրբ Վթուր : Իայց յետ ժամանակաց յայտնի եղաւ իր ստուծիւնը , ամէնքը գիտցան թէ սուրբ Վթուր աս բանէն ամեն ին խապար չունի եղեր , որու համար ալ իր իշխանութենէն փոխեցաւ : Իարձեալ որչափ որ Հռոմայէն թուղթ և վճիռ եկաւ թէ գրոց համար , և թէ Միթարեան միաբանից ուղղափառութիւն ալ նէ չհրատարակեցին , ու եպիսկոպոսին ալ խափանել տրվին , ու ժողովուրդեան ասոր հակառակը չալ ըրին , և ասոնց նման որչափ բան բանեցան ու կրճատին կոր մինչև հիմա , ստուծիւնը իրենց գլխաւոր սիրահ ընելով , ասոր պէս ալ աս սուտը յանուն եպիսկոպոսին գուրու հանեցին կրճատ , ժողովուրդը խռովեալ համար : Օրէն աղէկ գիտեն որ իրենց թշնամութիւնը յայտնի ըլլալով՝ ժողովուրդը իրենց սովորական ստուծեանը մոտիկ չենք տէրի՝ եպիսկոպոսին անուամբ գուրու հանեցին այս թուղթը , ինչպէս որ արաւանց և արդարութեան խօսքերով : Ինչ առաջ կըրկըսի Վրտուծոյ աղօթք ընել , և Վրտուծոյ օգնութիւնը խնդրել , որ աս մեծ փորձանքէն ազատին : Իայց չեմ գիտեր թէ՛ այս փորձանքները ինչո՞վ դադարեցան , արեւոյցները մասնահատի մէջ մտնալով թէ հեռու կենալով . յայտ է թէ , Լէնին խաբու երթալով , բուն Հայոց ազգը յորդորելով , այս աղէկոծութիւնը թէսկին ըրին , ինչպէս որ յայտնի է ամենեցուն :

Երկրորդ կըսէ թէ՛ անդուշ գաւակները տա՛հա չիրսացած՝ և ձեռք չբերած , եօթը անարժան բահանայնէրուն անկումը տեսեր են տրտմութիւն : Սոսկացաւ երկիրը թէ կարելի է մը եղեր մարդու չարութիւնը մինչև աս աստիճանը հասնի , որ աս մեծ զրպարտութեամբ , ժողովուրդը գայթակղեցնէ . աս բահանայնէրը ինչ չարութիւն և փնաս ըրին . ահա ըրածին յայտնի է , եղ մը մարդ փոստիկ աղատեալ պատճառ եղան , Քաղկեդոնի ժողովոյն և Լեոն պապին , և անոր տուժարին համար եղած նորմը շարականէն և ձեռնադրութեան գրքերէն վերցուցին :

Սուրբ Շնորհալի հայրապետէն ինչ նորամուտ անուն կար նէ , թէ՛ ի ժամագրքէն և թէ՛ ի սոջ նացուցէն հանել տրվին , ի սուրբ Լուսաւորէն անտի ունեցած հաւատոյ ճշմարտութիւնը՝ գրով և բանիւ հրատարակել տրվին , և սիրով միացան , Լէն եօթը անարժան ըրած բահանայնէրուն

զրկմանց բուն պատճառը մեր բնական հաւատաւութիւնը մոռնալէն կը ծագի . որով փոքրիկ առաւելութեամբ ճշմարտութեան , գիտութեան , կամ մարմնոյ բարեւաւութեան՝ զմեզ գերազանց բան զրկելէն կը համարուի . և կամ այս կատարելութիւնները նուազ աստիճանի ժառանգելու համար կ'ըլլանք նախանձաւ , վատ , ու երկչոտ . և այսպէս բուն ընկերական հաւատարմութիւնին կը մոռնանք : Լուսի բնականէն խոտորելով , մենք անկեղծ մանկանց պէս իրար ձեռք կրնար սիրել : Տեսն աղտուականի մը փոքրիկ տղայն իւր հասակակից գեղացիին եղբայր կը կանչէ , քանի որ անոնց մէկուն հայրը գուցէ կարգ իշխան մի է , ու միւսինը երկու սպասաւոր :

Վնենաբարին Վրտուած մեր սխալական ու տը կար բնութեամբ ընկեր ըլլալիս հասկեցնելու համար , բնական և մտաւորական ձիրքերը հաւատարապէս անխտիր շնորհեր է հարուստին և աղքատին , որ են առողջութիւն մարմնոյ , գեղեցկութիւն գիմաց ու հանձար . մանաւանդ որ ուր գրամական ստացուածոց մեծ առաւելութիւն կայ , ընդհանրապէս այս ձիրքերու նուազութիւն կը տեսնուի հոն . գուցէ Վրտուծոյ նախախնամութիւնը իւր շնորհացը կշիռը հաւատարապական համար ընդ մէջ հարուստին և աղքատին

գործքը աս է , ահապա ասոնցմով հերետիկոս և ուրացող են եղեր , և ինչպէս կը համարձակի իր մաթու մասնաւոր թղթով մէկ ուղղափառ ազգի եղբարը մէկզմէկէ բախել , աս սատանայական նախանձաւ , որ առաքելական նախանձ կանուա՛նէ : Լէն Հայոց եկեղեցւոյն ուղղափառութիւնը յայտնի է , ինչպէս սե ստուծիւն և խաբէութիւն և ուրացութիւն ըսել կը համարձակի : Լէն ան բահանայնէրը ստասաց , խաբէբայ և ուրացող կանուանէ , աղէկ գիտէ ու խղճի մտօք կը վայէ . բայց անիրաւ . գաւառաւոր ըլլալուն համար , չարաչար դատաստան կընէ , ով որ է նէ այդ թղթին շինողը , ան դատաւորն , որ աւետարանին ըսածին կէօրէ , Լէն սոյն չլիսնալ , մարդկանէ չամա՛չէր , կրնայ ամէն թիւաւրիւ չարութիւն գործել . աս ըրածները բաւական չհամարելով՝ վերջը աս զրպարտութիւնն ալ կընէ , իբրեւ թէ ըսած ըլլան , ան անարժան բահանայնէրը թէ Հռոմէական սուրբ Վթուրին գիտութեամբ աս միաբանութիւնը ըրինք , բայց Հռոմ խապար չունի եղեր և իմացած ինչպէս ալ զիրենք պիտի անարգէ եղեր , և թէ՛ և պիտկապտան ալ Հռոմայի Վթուրին փոխանորդը ըլլալով , աս թղթովը ամենայն հաւատացեալը կը հրամայէ կոր , որ զատուք չձանձան , ու անոնցմէ պիտկապտութիւն փախչին , որ հռոմէական սուրբ հաւատքը թէրք ըրին , ու ճշմարիտ ուրացողք և խաբէբայք և մարդեցուցիչք են , Լէն այսպէս կը հրամայէ մը և կը պատուիրէ մը ալ մենեցուն կրտէ կոր և մասնաւորապէս մեր մի սիծարներուն և հոգւոց հոգ ունեցողներուն : Տեսն թէ՛ որ աստիճան յանգեալութիւն է , որ աստիճան անիրաւ դատաւորի գործք , ուղղափառութիւն ու ճշմարտութիւն կը փնտռէ ու փնտռել չիբէն ինքն բոլորովին կուրանայ , կոր գիւրայն կը լընջ , ըրածը թողածը չգիտէր : Լէն է մի եղեր միախոնարութիւնը , աս է մի եղեր հոգւոց հոգ ունենալը : Միախոնարութիւնը եղեր է հիմա՝ ճշմարիտ ուղղափառը՝ հերետիկոս և ուրացող կանչել , հոգւոց հոգ ունենալը եղեր է հիմա , գայթակղութիւն ձգել , եղբայր եղբօրմէ գտուել , ընկեր ընկերի թշնամի ընել : Իրեօք որ իրաւամբ , որ խղճի մտօք կը համարձակի հերետիկոս և հերձուածող կանչել զազգն Հայոց , որ մինչև հիմա ինչ ամբաստանութիւն և զրպարտութիւն եղեր էր նէ իրեն վրայ հաւատոյ մասանց կողմանէ , իր յայտարարական թղթովը հրատարակի իրեն ուղղափառական միտքը : Ինչպէս կը կանչէ հերետիկոս և ուրացող ան բահանայնէրը , որ իրեն ուղղափառ ազգին եկեղեցին են գայեր ու մէկ տեղ հաղորդութիւն ըրեր են : Արեւ իրաւամբ կրտէ թէ հռոմէական ուղղափառ հաւատքը թերք ըրին , ահա մենք ուղղափառ եկեղեցին մէկ գիտենք . սուրբ և ընդհանուր և առաքելական եկեղեցւոյն հաւատքը իսկզբանէ անտի ունինք և թէրք չեմք կրնար ընել մինչև ի մահ : Հռոմայէն հրաման չկայ եղեր , ինչ բանի եր

տին , այսպէս տնօրինած ըլլայ :

Այսք չէ ուրեմն , որ նիւթական կամ հանձարոյ ճոխութիւն ունեցողին վրայ նախանձիւ , և ոչ ալ անոր իշխանութենէն վատանալով , իմ իրեն հաւատար մարդ ըլլալ մոռնալ . այլ նախ իմ տկարութիւնս և յետոյ իմ ընկերացոյ մէկմէկ կատարելութիւնը գիտելով , յարգեմ ինչպէս իբրեւ ինձ պաշտպան ի պաշտօնէ . յարգեմ հաւատար իբրեւ ինձ օգնական ու գործակից . յարգեմ տկարը իբրեւ ընկեր թշնամութեան . զանոնք զատ զատ միայ Վրտուծոյ պատկեր համարիմ և հատուցանեմ իւրաքանչիւրին ունեցած պարտքը , մինչև այն ատենը որ մահուան բողբ զիս պիտի ծածկէ :

Մահը՝ կենաց այս վերջին դէպքը ըստ ինքեան բարիք մի է . այս փորձանաւոր կենցաղէս մահն է որ զմեզ անմահութեան կ'առաջնորդէ : Երաւա պաշարեալ մարդիկ ի զուր զանիկա սե գոյներով և սգոյ հանգերձով կ'ըստորագրեն . ոչ ապաքեն ինչոր մերը չէ պէտք է տիրոջ տանք : Երաւի մարդկային տկարութիւնը կը խղճայ իւր սիրելի անձէն բաժնուելուն համար . բայց ինչպէս իւր ուրախութիւնը՝ նոյնպէս իւր ցաւը կարճատե է : Շատ անգամ անցաւոր յաջողութեամբ մը , նոր բարեկամ մը կամ ուրիշ գաւակ մը ստանալով ,

բեմն թէ խօսելու հրաման չկայ , ու երբեմն թէ ճշմարտութիւնը խօսելու արժան է և արգել չկայ , և երբեմն թէ՛ միաբանութիւն ընել հրաման չկայ : Միաբանութիւն ինչ ըսել է , գիտէ՞ մի , օտար ազգ մը օտար ազգի մը հետ ծէս փոխելով հաղորդակցի նէ՛ միաբանութիւն կըսվի . միևնոյն ազգը իր մէջ փէյտահ եղած խառնութեան առիթը վերցնելով սիրով միանայնէ հաշտութիւն կըսվի , հաշտութիւն հրաման պէտք է մի , որ քրքոյ , որ ընդհանուր ժողովքին վճիռնէ որ պարտաւորէ ընդ մեզք զբիւրտոնեայն թէ՛ մի հաշտիւր եղբօր հետ , մինչև որ հրաման չըլլայ Հռոմայէն , միթէ՛ Հռոմայու հակառակ է բարի խաղաղութիւնը , որ հրաման չունենայ կամարգիլել , Լէն ահապա վարդապետութիւնք են , և որ աս սուտաւորան սորվցուցեր է , թէ ուղղափառ եղբարք ընդ միմեանս սիրով չեն կրնար հաղորդակցիլ առանց հրամանի :

Որ ունիցի ականջս ըսելոյ ըւիցէ :
Կոստանդնուպոլս , 3 Մայիս 1820 :

Թովմաս վարդապետ Մարտիրոս Դ
Քաթանուբէնի Միթարեան :

Իրագրոյ առաջիկայ թուոյն Յաւելուածոյն մէջ հրատարակուած վերապատուելի Հ. Կոլ հանդէս վարդապետին գրոյն ճշդութեամբ վրայ գուցէ ոմանք տարակուսելով , բանի մը բացատրութիւն ինքերեն ի մէնջ : Ուստի այսպիսեաց տարակուսութիւնը լուծելու համար՝ արժան կը համարուի հետեւեալ տեղեկութիւնները տալ :

Ինչ Հայոց և հռոմէական Հայոց մէջ 1819ին պատահած դէպքերուն ժամանակը , երբոր երկու կողմէն ազգասիրական ջանք կը ըլլար քրիստոնէական վարդապետութիւն մը հաստատելու , (Օրթոդոքսի (Կոստանդնուպոլս) Օ. օհրապետան յարգոյ պարուն Միթարեան՝ կամ լուր տալու մտօք կամ խրատ հարցնելու գիտաւորութեամբ նա մակ կը գրէ ի Փարիզ առ վերջինչալ Հ. Կոլման նէս վարդապետն Օ. օհրապետն , որ իրեն հօր եղբայրն էր , թէ ինչ ընէ երբոր Պատրիարքը հրաւիրէ զիրենք Հայոց եկեղեցին գալու : Աւստի յիշեալ վարդապետն ևս անոր նամակին պատասխան տալով , բանի մը տնական հարցով փորձի և ընտանեկան բարենեւրու խօսքերէն յետոյ , նոյն յօդուածը կը գրէ , զոր այսօրուան Յաւելուածոյն մէջ պիտի կարդան մեր յարգոյ ընթերցողները : Յիշեալ նամակը թուագրեալ է ի 26 Դեկտեմբերի 1819 ի Փարիզ :

Են ատենները , երբոր հռոմէական Հայ վարդապետներէն եօթ հօգի Հայոց եկեղեցին եկան վեղար գրին գլխինին և ընդ հոգեւոր հաղորդեցան և անոնց ժողովուրդներն ալ միանգամայն Հայոց եկեղեցւոյն գիրկը եկան , անոնցմէ մէկն էր յիշեալ պարուն Միթարեան Օ. օհրապետն որ իւր տնովը տեղովը Հայոց եկեղեցին եկաւ

կամ ժամանակի կարգը չընան մը անցնելով՝ ցաւը կը մոռնայ : Վնասըսի մէջ ամենէն մեծ ուրախութիւնը այն է , որ յետ բազում հոգոյ՝ հայը մը իւր անդրանիկ զաւակը առջի անգամ տեսնէ . յետ տաժանելի երկանց մայր մը զանիկա գգուէ : Եւս ծնողաց ուրախութիւնը նորա ծին մարդը չըզգար այս վայրկեանիս , այլ պիտի զգայ երբ մահուան դուռը մերձենայ : Երբ գողգոփան ձեռքերը կուրծքին վրայ դրած կարենայ խղճիւ ըսել , Ես մարդիկ իմ մահիւնացոյն ընկերաց հատուցանելու պարտ մը չունիմ . ես անեղ ունեցած պարտքս ըստ իմ իրաւարեցի . պարտքս միայն ուս Լուսաւորէն է և ես խոնարհութեամբ անոր ողբոս-իշխան կ'աղաչանայմ . ու խաղաղութեան հրեշտակին ձեռքը յուսով բռնած , մահկանացուացս աշխարհին մէջ աչքը գոցէ ու յաւիտեական արշալոյսը տեսնէ . զոր մաղթեմ ի սրտէ ամենայն ընկերացս նորամուտ տարւոյս :

Կոստանդնուպոլս 1853 Յունվար 1 , կէս գիշեր :
Լուսաւոր Ժողովուրդ և բարեկամ յիշ :

Յ . Ո .
ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՌԱՋ
Սիւր յանդիման հարիւր յանդիման ինքնանի :

հարգեցաւ, և այն օրերը առ իւր հօրեղոր
Հ. Յովհաննէս վարդապետին նամակն ալ հրա-
տարակեց. որ իրարմէ օրինակուելով տարածուե-
ցաւ ամէնուն բով և շատերուն մեծ ազդեցու-
թիւն ըրաւ՝ մէջը պարունակեալ լրտուածահաճոյ
իմաստուն խրատուցը համար։ Այսինքն այն ժա-
մանակի խելացի գտնուողները այս նամակին ի-
մաստին վրայ խորհրդածութիւն ընելով և խել-
ձերնին ևս մաքուր պահելով, փափագանօք
Հայոց եկեղեցին եկան հարգեցան։

Այս նամակին ստուգութեանը և ճշդութեանը
վրայ կրնան ըլլալ Օհրապետաց արժանաւորագ-
գերդաստանը, որ տակուին կենդանի է. բայց
յայտմանէ մինչև ցայսօր շատերուն քով կրգրտ-
նուի այս մեր հրատարակած նամակին օրինակը
այն ժամանակէ հետէ գրուած և պահուած, որ
32 տարի է։

Արտանշնուպոլսոյ գրամանոյցին (պահքո) տե-
տեղները պարունակը լրջն և Վաղարշի հետե-
եալ շնորհակտան նամակը հրատարակեցին յուն-
վարի 8 ամսամիտով ըստ նոր տուամարի։

Յարգելի՛ Տէր։

Արտանշնուպոլսոյ, 8 Յունվարի 1852։

Այստեղից կառավարութիւնը արժան համարելով վերջապե-
նէ Արտանշնուպոլսոյ գրամանոյցը, պատիւ անձին կըհամարին
ծանուցանել ձեզ թէ յետ այսօրիկ մեր միակ գործը ու զբաղմու-
քը՝ անոր հաշիւները կարգադրել ըլլայ պիտի։ Ընթերցութեան
մէջ գտնուած նոյն գրամանոյցին փոխանակողները, որ միջ-
ամիս կայ, կըհասնեն մէկու կէս միլիոն լիւրս սթէրլին, առայժմ
գրեթէ չորս հարիւր հազար լիւրս սթէրլին ինքն է։ Այս գու-
մարին վճարման համար իշխողութիւնը հարկուոր գրամը
արդէն ապահոված է զբոլմանով պայմանագրութեան մը,
որ եղաւ իւրաքանչիւր իրան և մայրաքաղաքին հինգ վաճառա-
կանց մէջ։

Ընկալաւ, յարգելի՛ Տէր, մեր տեղութեան վերջ մեր մաս-
նաւոր երախտագրութեան հաւատարմը, փան հաստատուն
փտահալ թեան, զոր մատուցիք մեզ, մանաւանդ երբոր դժուար
և փոխադարձ պարտաւորոյ մէջ գտնուեցանք։

Պատիւ համարեմք մեզ օղբունել զձեզ բարեւոյ յարգանքով։

Տեսուչը Արտանշնուպոլսոյ գրամանոյցին,
որուն հաշիւները կըմաքուին։

Ժափ Աւելան։ Լ. Մանուէլ Վաղարշի։

Այս Երտուաղէմէն հետեւեալ նամակը ըն-
կալաւ անցեալ շաբթու։

Արժանապատիւ տէր։

Այս Երտուաղէմ, 19 Դեկտեմբերի 1852։

Արեւոյան տեղեաց խնդրոյն վրայօք եղած որոշ-
մանքներն ու հարկաւոր տեղեկութիւնները ձեր
յարգութեանը հարգեցելու խոստացած ըլլալով՝
յապաղեցի մինչև այսօր վստահանալով ներողա-
մտութեանդ, մանաւանդ թէ սպասեցի անոնց
վերջին որոշմանցը որ պիտի ՚ի գործ դրուէր ըստ
բարձր կամաց ինքնակալ Վայսեր։ Ձեր յարգի
լրագրոյն անցած ամսուան մէկ թուոյն մէջ օտար
աղբիւրէ առնելով հրատարակած լուրերնիդ ալ
նոյն խնդրոց վրայօք, կարգացինք, բայց անոնց
ստուգութեանցը հետ բանի մը սուտ կամ վրի-
պակներ ալ խառնած ըլլալով, որնոր յոյն լրա-
գիրը անհաստատարիմ անձինքներէ լսած կը հրա-
տարակէ, կրփութամ այսօր հարգեցել արեւոյան
տեղեաց եթէ որոշեալ և եթէ դեռ անորոշ
մնացած խնդրոց համառօտ տեղեկութիւնը։

Այս մասին Վիֆի պէյը ՚ի կողմանէ Բարձրա-
գոյն Վրան սեպտեմբեր ամսոյն 2ին եկաւ հոս. և
ամիսէ մը ետքը ժողովեցան սուրբ Յարութե-
տաճարին մէջ վսեմափառ Բզեչիւն, և Վիֆի
պէյը հանդերձ աւագանեօք բաղարիւ և երկոյ
ազգաց պատրիարքունիք։ Ան վսեմափառ Վիֆի
պէյը առանց տէրութեան կողմանէ բերած հրա-
վարտակը կարգադրուի, միայն մէջի իմաստը և բա-
րեգութիւնը ներկայի միտքը ու կամքը յայտնեց
սուրբ Յարութեան գմբէթին շինութեան վրայօք
որ արքունի գանձէն նորոգելու լուր է։ Վրանց
ինչ ընդդիմութեան հաճութիւն ցուցուցին ե-
րեքն աղբք, և ժողովքը լուծուեցաւ։ Ետքը
սուրբ Երտուաղէմի եկեղեցին գումարուեցան
բայց չկրնալով որոշում տալ Յունաց և Ատի-
նաց մէջ եղած խնդրոյն, գրուեցաւ Բարձրա-
գոյն Վրան որ նոր հրաման գայ անկէ։ Յայտնի
է որ Ատիներ սուրբ Երտուաղէմի գերեզմանը
պատարագ չեն ընել, և իրենց պահանջմանց մէկն
ալ այս էր։ Այս հրովարտակին մէջ միայն պա-
տարագ ընելու հրաման կար, առանց տեղ չնոր-

հելու եկեղեցւոյն մէջ և առանց որոշելու երեք
աղբքաց պատարագաց կարգը, վստաւոր վէճը
սուր վրայօք էր, այսինքն խորաբանիւր աղբ-
կու զէ առաջ ինքը պատարագէլ։ Այս դժուարին
խնդրոյ լուծումն տարու և մշտնջենաւոր կռուե-
ու հակառակութենէ ազատ պահելու համար՝
համեմատ կամաց Հայ և Ատիներ պատրիարքաց
քաղաքական ժողովոյն խորհրդական անդամք
Ֆաղաֆա ընելով ստորագրեցին Բարձրագոյն Վր-
ան մատուցանելու վրէ։ Վիֆի պէյին ձեռօքը։

Այս Երտուաղէմի եկեղեցին պատարագ
ընելու համար լրտնացուց ընդունած հրամանին
փոխարէն, Յունաց ալ հրամանագիր մը չնոր-
հուած էր սուրբ Համբարձման ներքին գմբէ-
թին մէջ պատարագ մատուցանելու. և այս ալ
գրեթէ որոշուեցաւ ու տարին անգամ մը ինչ-
պէս Ատիներ՝ նոյնպէս Յոյն պատարագելու է։
Այս փափագելի հարգեցելու թեան Հայոց աղ-
գը միայն զուրկ կը մնայ հիմնականիւր, բայց
չենք յուսար որ առատագութիւնը կայսրը
երկար ժամանակ զուրկ թողու իւր հաւատարիմ
հպատակ Հայոց աղբը նոյն հարգեցելու թեանէն.
մանաւանդ որ սուրբ Համբարձման յատուկ ըս-
տացուածք է Հայոց, և տաւոր տարի առաջ ՚ի
Վրան հրամանաւոր վանք մը շինած էին մէջը՝ մի-
աբանից և ուխտաւոր եղբարց համար. բայց
Յունաց և Ատիներ բարի նախանձը չթողուց
այս բարեպաշտական հաստատութիւնը, այլ հա-
կառակ հրամաններ հանելով հիմնադրական ըրին
բոլոր շէնքը, համարուելով թէ այն տեղը Տաճ-
կաց մկրիթ է, որու մէջ հիմա պատարագելու
համար կը վիճաբանին։

Իսկ Ատիներ հիմնականիւր ձեռք բերած բա-
նէրն են, նախ արձրթէ ճաճանցը՝ զոր Յոյն
գողցած էին բանի մը տարի առաջ, հիմակ նորէն
գրին սուրբ Օննդեան Վրիտտոսի պրոփի փոխին
բերանը ուրտեղու խառնուրդ կըհամբուրեն. անոր
հրամանը եկաւ դեկտեմբեր ամսոյն 10ին, ու
նոյն օրը ՚ի գործ դրուեցաւ։ Յոյնք սուր առջի
բերանը չեն գրկեցան լուրով թէ նոյն ճաճան-
ցին վրայ Վայսեր թուրան կայ միայն, բայց ետքը
տեսան որ գրուած էր առջինին նման այս վերտա-
ռութիւնը լրտնեղէն գրուի։ Այս ծնա- Յիսուս
Վրիտտոս ՚ի Սարգիս կուսէն. ուստի կերեւայ որ
Յոյնք չարտի ընդունին այս, լրտն ՚ի դատ Ատ-
տիներ ստացան նոյնպէս երկու բանալի, մէկը
սուրբ Օննդեան այրին հարաւային Յունաց
կողմի դրան, ու միւրը գրին երկաթի գրան։
Այս դրան բանալին երկու հատ էր մէկը Հայոց
և միւրը Յունաց լուսարարին մօտ, որ երեսուն
տարին աւելի կայ Հայոց ձեռքին խելով չէին
թողուր գործածելու Յոյնք։ Ետքը թեպէտ հը-
րովարտակ կրկին ընկալան Հայք, բայց Յոյնք
զանազան միջոցներ բանեցնելով խափանեցին ար-
քունի հրամանին գործադրութիւնը, ու հիմա
թեպէտ բանալին ունին, բայց չեն կրնոր գոր-
ծածել։ Վստադութիւն Վայսեր կամացը միայն կը
մնայ նոր հրաման մը ընել որ նորէն սկսին Հայք
Ատիներ և Հայոց հաւատար գործածել։ Արտ-
հետեւ այս երկաթի գուռը Հայոց վանքին ալ
յատուկ գուռն է, ուսկէ հարկաւ պիտի մոնեն
երեւն. իսկ Յունաց և Ատիներ փոխերը յա-
տուկ դռներ ունին։ Հայ ուխտաւոր մը՝ թէ որ
ուշ մնալու ըլլայ չկրնար վանքը մոնել։ Եւ սակե-
տեղի ինչգէրութիւն և զրկութիւն իրաւանց։

Իհնա տեսնեմ են, յարգելի հրատարակիչ, ինչ որ
Վիֆի պէյին ձեռօքը ՚ի գործ դրուեցան և ինչ
որ դեռ անորոշ կըմնայ և Բարձրագոյն Վրան
հրամանացը կըստատար ի գործադրելու։ Եւ յու-
սանք որ խողովոր թեան կըկամար կրկնաւորի և ոչ մէկ
աղբքաց մէջ արտադրուող վիշտ մը կըպատճառուի
վերադարձելով իրենց բարեպաշտական ոգիին։

Վնոյն 18ին վերադարձաւ ՚ի Արտանշնուպո-
լս վսեմափառ Վիֆի պէյը գաղղիական շրջանա-
ւով։

Յարգանքով յարգելի մնամ։

Վնոյն (Հիւրկատան) հասած վերջին լու-
րերը դեկտեմբերի 25ն են. իսկ Վիֆի թագա-
ւորութե մէջ պատարագի տեսարանին լուրերը
մինչև նոյեմբերի 14 կըհասնին։ Վնոյնի կողմ
այս մեծ մասը՝ հրամանատարութեամբ Արտուէն
գորապետին Ունգուն դարձեր են վերադարձին։

Ասկից նաւերը մտեր ու Վրոմ գացեր են։ Այս
բաղաբը՝ նմանապէս ՚ի կողմ նահանգը, զոր Վնոյն
ղացուց ձեռքն է, Հնդկաստանի Վրիդանական
երկրներուն կարգը պիտի անցնին. և այս կեր-
պիւ պատերազմը պիտի դադարի։ Օհրապետ ա-
նուն շուգենաւոր դեկտեմբերի 2ին ըստ նոր տու-
մարի մեկներ էր Վաղարշայէն, իւր հետք բերե-
լով Վաղիր գորաւարը, որուն յանձնուած է նոր
ստացեալ նահանգաց կառավարութիւնը։

Վանդունէն նոյեմբերի 27 ամսամիտով կը-
գրեն, թէ թուրքաստանի աֆիոնին գինը 375
սիւնագրոյով թալիս է տու բիբուն, և առայժմ
400 արկեղաց չափ անվաճառ աֆիոն կայ եղեր։

Վնոյնի փոքրիկ Սահմանաւոր լրագրոյն վերջին
երկու թերթերը, զոր ընկալաւ անցեալ շաբթու,
նոյեմբերի 12 և 27ն են, որոցմէ հետեւեալ
յօդուածները կը բաղեմք։

Վ 15երորդու ամսոյն ծերունի ոմն որ բնակի
՚ի Վրանգուն, եկն առաջի ոստիկանութե տեղ-
ւոյս և ծանոյց թէ մի յորդուց իւրոց յափշտա-
կեցաւ ՚ի վագերէ (փէլէնք) միջէ և միւս մի
որդի նորին տեսանելով զաղէտալի վիճակ վատա-
բաղդի եղբօրն արձակեցաւ ՚ի վերայ անորոյմ
գաղանին՝ ընդ փորբիկ զինու զոր ունէր ՚ի ձե-
ռին. բայց ստիպել ծիւղն՝ փոխանակ խոյս տա-
լայ առաջի արիւստիտ պատանային, արկեալ է ՚ի
գետին զուր առաջին զոհ և արձակեալ է ՚ի վե-
րայ բաջաւորտ պատանային. երկօրին եղբարն
կերակուր եղեալ են ատամանց այնր գաղանին,
թողով զծերունին սղալ ՚ի կեանս իւր ՚ի վերայ
մահացեալ որդւոցն։

Վ Վրանութեամբ սրտի հրատարակեմք զի
արժանաւոր պարոն Վարդէլ Վնոյն անանիս՝ որ
յանցելու յունիտի ել աստի գերդաստանաւ-
իւրով, ամբողջ և անվտանգ ժամանեալ է ՚ի
Համբարձ, և յընթաց անցեալ հոկտեմբերի
ամսոյ հասանելով թուղթ նորին ՚ի Վնոյնի փոքր
թուեալ ՚ի Համբարձ ՚ի 3 սեպտեմբերի 1852,
ընթերցաւ ՚ի նմա զգեղեցիկ նկարագրութիւն
Համբարձայ.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, 13 ՅՈՒՆԻԱՐԻ

Բարձրագոյն Վրան զբաղեալ է միշտ մեծա-
մեծ օգտակար առաջարկութեանց վրայօք, որ
կրկնաբերին օսմանեան բաղաժախ ժողովրդեան
գարգացմանը։ Այս առաջարկութիւնները, ինչ-
պէս կը յուսացուի, գարնան սկիզբը ՚ի գործ պի-
տի դրուին։ Արտաքին բաղաբանութիւնը
հանգարտ վիճակի մէջ կըգտնուի միշտ. իսկ ներ-
քին կողմերէն եկած լուրերը նմանապէս յաջող
են։ Հանուրանի և Վառատաղի ապստամբու-
թիւնները օր ըստ օրէ տկարանալու վրայ են և
օսմանեան կառավարութիւնը ամէն կերպ հա-
կաւոր միջոցները արդէն ՚ի գործ դրած ըլլալով,
երկբայութիւն չկայ թէ շատ ժամանակ չանցած
բոլորովին պիտի գաղթին այս խռովութիւնները։

Այստեղից հրովարտակաւ հետեւեալ փոփո-
խութիւնները ՚ի գործ դրուեցան։

Վաղարշ Սեմ Վաղարշու բարձրապատիւ Վնոյն
փաշան՝ Իզմիր ընդհանուր կառավարիչ կարգե-
ցաւ, փոխանակ հաճի Վիսմիլ փաշային։

Վիսմիլ նախորդ տեղակալ կառավարիչ (գայ
մաղամ) Սահման-Պէլիկէֆէտին՝ Վնոյնի փո-
խարարիչ անուանեցաւ։

Վիսմիլ նախորդ համարակալ Շաբիր էֆէն
տին՝ պատերազմական ժողովոյն խորհրդոյ բար-
տուղար կարգեցաւ։

Ոստիկանութեան խորհրդոյն անգամ Հասան
պէյը՝ Վիսմիլի մէջ Ունգուն բաղաբան տեղակալ
կառավարիչ անուանեցաւ։

Բարձրապատիւ Վնոյն փաշային Օ. միւսնիոյ ընդ-
հանուր կուսակալ անուանելու ծանուցանելով,
Երտուաղէմ ար Վնոյնի լրագրիւ հետեւեալ
արժանաւոր գովեստը կընէ Վրան Բարձրա-
թեանը վրայօք, զոր յօժարամիտ կը փութամք
հարգելու մեր ընթերցողացը։

Օ միւսնացուց համար բարեխաղը և խիտ
հազուադիւտ բաղաբանութիւն մըն է, որ Վնոյն
փաշային պէս կուսակալ մը պիտի ունենան, բան-
գի երբէք չունեցան այսպիսի պատուական կա-

նախարհի մը և այսուհետեւ ևս պիտի չկրնան ունենալ. ըստ որում բոլոր աշխարհ կը ճանաչէ Մի փառային բազմութիւն և երեւելի ձիւքերը : Այս օրինակ ընտրութիւն մը յայտնի կը ցուցնէ թէ օգոստոսիան Սուրբանը որչափ խնամք ունի այս գեղեցիկ և հարուստ նահանգին վրայ :

— Բժիշկ Լպտէլ—Վատէրը մարդասիրական ընդունելութիւն գտնելէն ետեւ ի կոստանդնուպոլիս, և օգոստոսիան Սուրբանին ներկայանալէն ետեւ, ամսոյս 4ին Լպտէրը շոգենաւալ կէմէիք գնաց, և անկէջ ի Պրուսա. ուր պիտի բընակի միշտ, ինչպէս որ որոշեալ է :

— Լճիքի պէյը, որ սուրբ Տեղեաց խնդրոյն համար Նրուսաղէմ յուղարկուած էր, ամսոյս 3ին հասաւ ի կոստանդնուպոլիս ընկերութեամբ Լճիքի պէյին. որ նոյնպէս յիշեալ խնդրոյն համար Նրուսաղէմ յուղարկուած էր 6 ամիսէ ի վեր :

— Լրբոնի վառ օդապիտ վնասաշուք Տատան Պողոս ամիրային երեք հազար զուռ ուշ յուղարկեց անցեալ շաբթու ի նպաստ հրկիզեալ կարօտելոց Սամաթիոյ :

— Ընտոյս 11ին բարձրագոյն Մի փառային Չըրաղանի արքունի պալատը գնաց և իւր ակնածական խոնարհ յարգանքը մատուց օգոստոսիան Վայսեր, որ բազում մարդասիրութիւն ցուցուց յիշեալ կենցաղագէտ երեւելի անձին :

— Գաղղիոյ գետապան Լափալէթի մարքէզը Բ. Պուռը գնաց երէկ և արտաքին գործոց պաշտօնէին հետ խորհրդակցութիւն մը բրաւ :

— Լճիքի Լթա պէյը որ Օսմանեան կառավարութեան կողմանէ յատուկ պաշտօնի մը թուումը գացած էր, անցեալ ուրբաթ առաւօտուն հասաւ ի մայրաքաղաք :

— Սիստը Սթին, որ բանի մը ժամանակէ հետեւ Լնգղիոյ հիւպատոսի պաշտօնը կը վարէր ի կեսարիա, այս օրերս հասաւ ի կոստանդնուպոլիս. ուր հիւպատոսի փոխանորդ կարգեցաւ Լնգղիոյ կառավարութեան հրամանագրով :

— Եւրոպայի Բնականաբանական յոռն վարի 12-24 թերթին մէջ կը կարդամք :

« Կայսերական կառավարութեան հետ եղած պայմանագրութեամբ մը, պարօնայք Ֆրանսուա Վալարոնի, Ժան Բոնիարի, Թէօտորօ Ռաբի, Բ. Սթիֆանովիչ և Նորճի Օրիֆի վաճառականները յանձնառու եղած են կոստանդնուպոլիս յայտնաբերուող պարտքերը վճարելու. և ամէն միջոցները ի գործ գրուած են, որպէս զի այս գործողութիւնը արժանաւոր կերպիւ մը ըլլայ և յարմար ամենուն օգտիցը համար » :

ԱՐՏԱՐԱՆ ԵՄԻՐԻ

ԱՐՏԱՐԱՆ. Եւրոպայի, 2-14 Յունվարի : Պաշտօնէից ժողովը հաստատուելէն ետեւ կատարեալ հանդարտութիւն մը սկսաւ տիրել ներքին բաղաբանութեան վրայ. սակայն ի մասին արտաքին բաղաբանութեան միտքերը տակաւին հանդարտ չեն. մանաւանդ որ օրինաւոր պատճառներ ևս պատահեցան այս անհանդարտութիւնը աւելցնելու : Նախ Վաղղիոյ մէջ տեւորակ մը հրատարակեցաւ, որուն վերնագիրն է Գաղղիոյ անկմանը : Այս տեւորակը թէպէտ և հերքուեցաւ Վաղղիոյ կառավարութեան կողմանէ, բայց օտար տէրութեանց ուշադրութիւնը ևս առաւել արթուն պահելու պատճառ տուաւ : Երկրորդ Սթիֆիլ Քրիֆթը լրագրոյն թղթակիցը որ ի Վիեննա, բանտարկեցաւ Լաստիոյ կառավարութեան կողմանէ :

— Սեմին Բրիտանիոյ եկամուտները վաճառելու ջանքերը տարւոյն և անոր վերջին երեք ամսոց համար խիստ յաջող վիճակի մէջ են : Վերջին երեք ամսոց եկամուտը բաղադարութեամբ անցեալ ամսին նոյն երկր ամսոց եկամուտից հետ 702, 776 լիւա սթերլին աւելի է. այսինքն 78 միլիոն զուռուշի չափ :

— Լնգղիական Թագոյն օրագրոյն հրատարակածին համեմատ, Սեմին Բրիտանիոյ նաւական զօրութիւնը կը բաղկանայ 545 մեծ և պոլտիկ նաւերէ. որոնք երկուքն սկսեալ մինչև 120 թիւ գանթի կը կրեն : Ընդ մէջ 180 հատը շոյ եւնա են, ու 100-էն մինչև 800 ձիւռ ու ժ ունեցող կան և բոլորն ալ պատերազմի հարկաւոր եղած բաներով պատրաստեալ են : Այս ահագին նաւա-

տորմիդը, որ աշխարհիս մէջ գտնուածներէն աւելին մեծն է, խաղաղութեան ժամանակը՝ 140, 000 նաւատորմ կը գործածէ, 2000 մանրակ նաւատորմ (միջո) և 15000 ծովային զինուոր, ու չորս գլխաւոր խումբի բաժնուած է :

ԳԱՂԴԱ. Փարիզ, 2-14 Յունվարի : Կայսերական կառավարութիւնը զբաղեալ է միշտ նոր կարգադրութիւններ հաստատելու և հինները այնպիսի կերպիւ մը չափաւորելու որ աւելի համեմատութիւն ունենան կայսերական միապետութեան սկզբանցը հետ :

Նաբոլէոն Երրորդը Կայսեր հրովարտեալ հասարակաց դատարարութեան ժողովոյն անդամները կարգեցան 1853 ամին համար, որոց մէջ ուրիշ շատ երեւելի անձինքներէ ի գատ, հետեւեալներն ևս կը գտնուին, Ռէնսի կարտի նախարար Կրիստիան, Փարիզի արքեպիսկոպոսը, Թուրի արքեպիսկոպոսը, ուրիշ երկու եպիսկոպոս ևս, այլև երկու բողոքական հովիւներ, որ են Ռոտտի Գիւլիէ և Ժիւլէրա. նմանապէս Զրէից կրօնական ժողովոյն նախագահի փոխանորդը Ֆառնը անուն, մասիւ Լէքսանդր Լաբրուստ որ Սէն-Պարթը ըստած գաղղիոյ վերատեսչն է, մասիւ Տիւմա, արք. Պրան, Լ. Բիլլիէ :

— Լ. Բիլլիէի սկիզբ հանքերէն օգուտ քաղելու նպատակաւ Լ. Բիլլիէի մէջ մինչև ցայսօր բաղադարութիւն ընկերութիւններ հաստատեցան, ուրոց գրեթէ ամենուն ջանքը՝ արտաքին կարգի յաջողութեամբ պատկուեցան : Այսպիսի յաջողութիւնէ քաջալերեալ, գրաւագիրի տէր գաղղիացիք ևս կաշխատին բանի մը ընկերութիւններ հաստատել այս նպատակաւ, և արդէն 3-4 ընկերութիւն կարգադրուելու վրայ են ի Փարիզ :

ՔԱՆԱԾԱՆ ԵՄԻՐԻ

Զմիւռնիա, 16 Յունվարի :

Վսեմաշուք Լիւ Նէհատ էֆէնդին, որ ամիսէ մը առել է, կոստանդնուպոլիս կը գտնուէր իւր կառավարութեան թոյլտուութեամբ, երկու շաբթի օրը աւստրիական շոգենաւով հասաւ ի Օմիւռնիա, ուր անմիջապէս շարունակեց ի գործ դնել իւր պաշտօնը որ է անշարժ ստացուածոց արձանագրութիւնը. զոր կատարեալ յաջողութեամբ, խոհմութեամբ և խղճի մասք կը կատարէ ի սկզբանէ անտի :

— Օմիւռնիոյ մարքանոցին վերատեսուչ վսեմափայլ Ռաշիտ էֆէնդին կայսերական հրովարտակալ Տէնիլիլի կառավարիչ անուանեցաւ և անցեալ շաբթու մեկնեցաւ իր պաշտօնին երթալու :

— Երուսաղէմի Յունաց պատրիարք գերագոյն տէր Վիլիլիոս արքեպիսկոպոսը ամսոյս 2ին հասաւ ի Օմիւռնիա գաղղիական շոգենաւով Վերութեն գալով, և քառասորեայ զգուշութեան սահմանեալ օրերը կատարելով ի մարա նոցն բաղաբիս, անցեալ շաբթու մեկնեցաւ կոստանդնուպոլիս երթալու :

— Վաղաբիս թղթաշինութեան գործատան գլխաւորը, որ Վաղղիոյ պաշտպանութեան ներքե կը գտնուի, անցեալ շաբթու Վաղղիա գեղէն գառնաւոր ժամանակը՝ ճանապարհին Յոյն գողերուն ձեռքը կիցայ, որոնք շատանց մէջ հետէ նոյն կողմերը ի գործ կը դնեն իրենց եղբւնադործութիւնները : Այս անգամները յիշեալ խեղճ անձը ձեռք անցնելէն ետեւ ընկէ ընտանեացի տեղուանք կը տանին և շատ չարաբերով կը պարտաւորեն զիս տամակ մը գրելու որ 2500 օսմանեան ընտ յուղարկեն Լափիէն, ապա թէ ոչ կը քաղաքանա շարաշար սպանները զինքը : Սէկ խօսքով՝ գողերը ձեռք կը ձգեն պահանջած դուարին, և գերի բռնուած գաղաղք երկուստարը կը կռուանայ ի վերջ. ուր ծանր հիւանդութիւն մը եկաւ վրան սատուիկ երկիւղէն և կրած վնասներէն պատճառեալ :

— Չորեքշաբթի գիշեր Թուրուքի իւղափառումն Լճիք անուն, որ օսմանեան շուկան կրնալ կեր, այն տեղ իւր սենեկին մէջ գլխատուած գտնուեցաւ : Թէպէտ տակաւին չմոցուեցաւ այս ցաւալի գեղարկ պատճառը և պարագաները, սակայն կրտսի թէ սպանեալը բաւական դրամ ունի եղեր քալը :

— Լտանայէն յունվարի 1 ամսաթուով հետեւ.

եալ աղբօգուտ լուրերը կը ծանուցանեն մեզ :

« Կերպարտու տէր Նիկողայոս սրբազան արքեպիսկոպոսը, որուն յանձնաւած է Վիլիլիոյ հոգեւորական Լթուոյն փոխանորդութեան բարձր պաշտօնը, կոստանդնուպոլիսէն Թիւրուքի վրայ ուղղակի Սիս և անկէջ Սառաշ երթալով՝ հարկաւոր եղած բարեկարգութիւնները ի գործ դրեր է : Այս օրերս Լտանա ևս հասաւ. ուր բազում յարգանք և ջերմեգանդութեամբ ընդունուեցաւ բոլոր հայագի ժողովոցէն : Վաշի մը օրէն ետեւ յիշեալ Սրբաղանը ընկերութեամբ 10 քահանայից և գրեթէ 10 աղագային հոգաբարձուաց Լտանայի կուսակալ վսեմափայլ Օ. Խա փառային այցելութեան գնաց, որուն ցոյց տալով իւր առաջնորդական պաշտօնին վերաբերեալ կայսերական հրովարտակը, բազում մարդասիրութիւն և յարգանք տեսաւ ի նմանէ, նմանապէս բոլոր քաղաքական ժողովէն : Օ. Խա փառային և բոլոր ժողովը իրենց խնդակցութիւնը յայտնեցին գերատարաւր Նիկողայոս արքեպիսկոպոսին նման կենցաղագէտ և խոհմա առաջնորդի մը գալտեանք վրայ, որուն հայրական կառավարութեան ներքե, քաջայայտ եմք ըսին, թէ Լտանայի Հայ ժողովուրդը իւր ներքին հանգստութիւնը կատարեալապէս պիտի գտնէ :

« Յիշեալ սրբազան Լաւնորդը՝ յորմէ հետէ Լտանա հասած է, անխնայ ջանք կ'աշխատի միշտ աղագային բարեկարգութեանց վրայ. և մանաւանդ գաղապտեանները կարգի գնելու և արժանաւոր վարժապետներ բերելու առաջարկութեանց վրայ կը խորհրդակցի միշտ աղագային բոլոր երեւելեաց հետ, և մասնաւորապէս Պղտիկեան մահտեօի Կարապետ աղա, Սամուրբաշեան Յարութիւն աղա և եղբայր մահտեօի Սանուկ աղա և Սէմարեան Յարութիւն աղա աղագետք յարգելեաց հետ. որոնք ինչպէս յառաջագոյն ծանուցած եմ, Վիլիլիոյ Վիլիլի-Ն անուամբ՝ ուսումնասիրական միաբանութիւն մը հաստատուելու կ'աշխատին, որուն նպատակը պիտի ըլլայ Լտանայի աղագային գաղապտեաց յառաջադիմութեանը հոգ տանիլ :

« Կոհնութիւն Լտանայի նոհանգին արմտեաց և ուրիշ հնձոց երեւոյթը խիստ յաջող է. և եթէ այս յաջողութիւնը մինչև վերջ տեսնուի ըլլայ, տարակոյս չկայ թէ երկրագործաց և վաճառականաց ջանքը խիստ արդիւնաւոր պիտի ըլլայ :

« Այս տեղի բամպակին օրան 4 զիւն ծախու կառուէն կեսարացի վաճառականները և գէպի Լնատուրի քաղաքները կը յուղարկեն : Սինչև ցայսօր 2000 հակի չափ ծախու առած են » :

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԵՄԻՐԻ

Զմիւռնիա, 16 Յունվարի :

Սեր վերջի թիւէն ետքը՝ քաղաքիս մէջ եղած գլխաւոր վաճառմունքները հետեւեալներն են : Գրեթէ 100 կողով աֆիոն վաճառեցաւ 96 1/2 էն մինչև 101 զուռուշի չէքին հիւանդոյով : Չորս հարիւր հակի չափ տորոն ծախուեցաւ 265-270-280 զիւնի կենդինարը՝ ըստ տեսակին : Երկու հարիւր կենդինարի չափ սփարի բուրգ ծախուեցաւ 157 1/2 զիւն : Սերմամբ 975-980 զիւն գիւրա վաճառ է : Լրմաթը առ հասարակ հանդարտութեան մէջ կը գտնուին : Թիւրուքի տեսակ փարս մուտը կուզուի 91-95 զիւն. բայց Լնգղիոյ տեսակին տեսն տուող չկայ առայժմ : Առսամը 47-50 զուռուշի ծախուեցաւ քիւլէն : Ղէհրին՝ 10-11 զիւն հաղիւթ կը ծախուի : Սիւս աղաւանց վրայք երեւելի փափուտ թիւն մը չունինք ծանուցանելու :

Բնայտ Գրամափոխութեան,

(Օսմանեան Լիւան 108-ի վաւերացումը) :

Լտանայի	118
Սարսիլիա	188
Թիւրուք	430

Հրատարակել և տպագրելու :
Պոլիս Գ. Պալապալեան :